

OGŁĘDAĆ SIĘ (298) *vb impf i pf*

impf (289), *pf* (4), *impf a. pf* (5); *impf*: w znac. **I.**, w znac. **II.** (1) [*imp*] *BielŻyw* 35, *pf*: w znac. **II.** [*fut*] *SkarŻyw* 15, 121, *KmitaSpit* A3, *SkarKaz* 383b.

W inf: *ogłęd-* (42), *ogład-* (24); *ogłęd-* *Diar* (2), *GliczKsiąż*, *GroicPorz* (2), *KrowObr* (3), *GórnDworz* (2), *RejZwierc* (2), *RejPosWstaw*, *MycPrz*, *WierKróc*, *PaprPan* (2), *CzechEp* (2), *KochPieś*, *PaprUp*, *Phil* (3), *VotSzl*; *ogład-* *RejWiz*, *OrzQuin*, *SkarJedn* (3), *SkarŻyw* (2), *GórnRozm*, *CzahTr*; *ogłęd-* : *ogład-* *BibRadz* (2:1), *CzechRozm* (12:5), *ActReg* (1:2), *LatHar* (1:6), *WujNT* (1:1). \diamond *W imp*: *ogład-* (18), *ogłęd-* (2) *BielŻyw*, *SeklKat*. \diamond *W pozostałych formach*: *ogład-* (208), *ogłęd-* (4) [*part praes act*]; *ogłęd-* *DiarDop*; *ogład-* : *ogłęd-* *Diar* (2:1), *GórnDworz* (3:1), *ActReg* (4:1).

się (150), *się* (147), *si(e)* (1).

o oraz *a jasne*.

inf *ogłądać się*, *ogłędać się* (61). \diamond *praes i fut 1 sg* *ogładam się* (8). \diamond *2 sg* *ogładasz się* (8). \diamond *3 sg* *ogładają się* (24). \diamond *1 pl* *ogładamy się* (3). \diamond *2 pl* *ogładacie się* (4). \diamond *3 pl* *ogładają się* (22). \diamond *praet 1 sg m* *ogładiałem się*, *-em*, *-m się* *ogładiał* (6). \diamond *3 sg m* *ogładiał się* (19). *f* *ogładała się* (2). \diamond *2 pl m pers* *ogładaliście się* (1). \diamond *3 pl m pers* *ogładali się* (10). *subst* *ogładały się* (1). \diamond *fut 3 sg m* *będzie się* *ogładiał* (1), *ogłądać się* *będzie* (1) *GliczKsiąż* (1:1). \diamond *1 pl m pers* *ogłędać się* *będziemy* (1). \diamond *2 pl m pers* *będziecie się* *ogłędać* (1). \diamond *3 pl m pers* *będą się* *ogłędać* (1) *Diar*, *ogłędać się* *będą* (1) *Phil*. \diamond *imp 2 sg* *ogładaj się*, *ogłędaj się* (9), *ogładajże się* (1) *SkarJedn*. \diamond *1 pl* *ogładajmy się* (6). \diamond *2 pl* *ogładajcie się* (4). \diamond *con 1 sg m* *bych się* *ogładiał* (2) *LubPs*, *SkarJedn*, *bym się* *ogładiał* *LatHar* (2). \diamond *2 sg m* *byś się* *ogładiał* (3). \diamond *3 sg m* *by się* *ogładiał* (7). *f* *by się* *ogładała* (2). *n* *by się* *ogładało* (1). \diamond *1 pl m pers* *bysmy się* *ogładali* (3) *CzechEp*, *PowodPr*, *SkarKaz*, *bychmy się* *ogładali* (1) *SkarŻyw*. \diamond *2 pl m pers* *byście się* *ogładali* (1). *subst* *byście się* *ogładały* (1). \diamond *3 pl m pers* *by się* *ogładali* (5). *subst* *by się* *ogładały* (1). \diamond *part praes act* *ogładając się*, *ogłędając się* (74).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w. s.v. obejrzyć się*.

I. Impf (288) :

1. *Odwracać się*, *spoglądać do tyłu*, *za siebie*; *respicere (post se a. retro)* *PolAnt*, *Mącz*, *Calep*, *Vulg*, *Cn* (29) : *Weźmiecie tego bóráná/ á* *gdzye on poydzye idźciełz zá nim á* *nie ogładaycie fie* *BielKron* 54; *SkarŻyw* 192, 202; *vřlyřzawřzy nowy gielk/ krzyk/ huk zá łobą ogładáiac fie* *pytáli/ coby tám* *było* *StryjKron* 390; *Calep* 917b.

ogłędać się na kogo, na co (4): *Czemu kiedy ludzie wřtáią/ Ná łwoy fie gnoy ogładáią.* *BierEz* D3v; *OpecŻyw* 137v; *RejZwierc* 53; *A Iugurtá będąc więźniem w Rzymie [...] puřczón był wolno: á* *ogładáiac fie ná Rzym té łłowá częřto powtarzał: miałto przedáyné/ y zginiénia bliřkié* *KochWr* 32.

Zwroty: *»ogłędać się nazad«* [*szyk zmienny*] (11): *Tedy ci ktorzy rozum máią/ Tego fie też* *ořtrzegáią: Wřtawřzy ogładáią fie ná zad/ By rozum z głowy nie wypadł.* *BierEz* D3v; *FalZioł* IV 4b; *BibRadz Gen* 19/17; *BielKron* 12; *Mącz* 406c; *Iulius Cefarz [...] odpowiedział thák/ nigdy fie* *nie ogładay ná zad* *kiedy vćiekałz przed nieprzyaciélem* *BielSpr* 39; *KochProp* 9; *WujNT Luc* 9 arg, 62, s. 233 [2 r.].

»w tył się ogłędać« (1): *Niechce Gréczyn/ powoli wřzytko teraz máiąc/ Z boiáźnią zřąd odćiągác/* *w tył fie ogładáiac.* *GórnTroas* 39.

»za sie się oględać« (1): Iezus mily ijdątz ku Ieruzalem [...] częstokrotz fie zafie oglądál *OpecŻyw* 88v.

Przen (7) :

Zwroty: »oględać się na [którq] stronę« (1): A gdy ku temu s fynty záfię fpołem fiędzye/ Możem fie nie oględác iuz ná támtę ftronę *PaprPan* D4.

»oględać się nazad« (3): iuz nie lza/ gdyżełmy fye thego pługá obiemá rękómá ftátecznie ięli/ nie oglądáiąc fye ná zad/ iedno pogániác do kóncá *OrzQuin* E2v, F2; *RejAp* 149v.

a) *Być ostrożnym* (3) : A y dármo fie oglądafz/ Iuz nie ftráciłz czego niemafz. *BierEz* D3v; Owfzem w tey główney rzeczy trzeba fie oględác/ A mowy wńzech s podánim s pilnością robierác. *MycPrz* I A4v; *PaprPan* Hv.

2. *Rozglądać się dookoła; patrzeć; circumspicere* *Vulg, Cn; respicere* *PolAnt, Cn; circumspectare* *Calep, Cn; inspicere* *PolAnt; circumaspicere, circumferre oculos, referre aspectum, reflectere oculos a. visum, retorquere oculos* *Cn* (23) : *Leop Mar* 5/32; *Circumspicere* – Pilno fzie oglądam. *Calep* 199b; *KolakCath* C5; Subtylly rzeżymiéłzek: mieyfcá vpátruie, Ogláda fię, y domy fobie znáczy *CiekPotr* 67.

Zwroty: »oględać się w każdy kąt« (1): Ogláday fie iuz w każdy kąt Zaz ieden około nas błąd *RejJóz* C8.

»oględać się to na tę (a. prawą) to na owę (a. lewą) stronę« (2): oglądam.fle [!] to nápráwá to nálewá ftronę ábych wždy kogo vpátrzył iefli by mię tež kto miał wolá rátowác *RejPs* 210; Baczyłes w.m. owego/ [...] co owo pochutnywáiąc fobie chodził/ oględáiąc fie to ná tę/ to ná owę ftronę *GórnDworz* M.

»tam i sam się oględać« (1): Wzdychác [!] będą Książętá/ bogáci/ á niemiłofierni: nágo idác/ zewfząd opufzczeni: tám y fám fię oglądáiąc/ ftrofzczá fię fzukáiąc pomocy *SkarŻyw* 121.

W przen (1) :

Fraza: »oczy [czyje ku komu] się oględały« (1): Oczy moye ku wyernym záváždy fye oglądály *LubPs* X3.

Przen (14) :

a) *Zastanawiać się, rozpatrywać* (5) :

oględać się w czym (1): Lecz ktoby pilnie weyźrzał (*marg*) fię oglądál w zakonie. L. (–) w zakon dołkonáley wolności/ y wytrwał w nim/ [...] ten błogofławiony będzie *WujNT Iac* 1/25.

Zwroty: »i na tę i na owę stronę się oględać« (1): Ten na tę i na owę stronę się ogláda, Ażeby co nálepiej postanowił, žáda. *KochMon* 23.

»na wsze strony się oględać« (2): Nie z iednegom iákiego exemplarzyká [...] przekładał/ álem fię ná wńze ftrony (iáko mowiá ogládał) *BudNT przedm* dv; *CzechRozm* A7v.

»nie oględać się ni na żadną stronę« (1): A Kiedy ftátecznością wczyniłz obronę/ Iuz fie więc nie ogláday ni ná żadną ftronę. *RejWiz* 90.

b) *Oczekiwać, wypatrywać, spodziewać się [na co]* (9) : ogládałem fię ná ráthunek ludzki *BibRadz Eccli* 51/10, *Agg* 1/9; Zeby fie im iuz ná żadne infze wykupienie y oczyściánie oględác nie trzebá.

CzechRozm 97, 118, 120v, 158v, 185v; *SkarŻyw* 118; pewnie fie wżyścy ná onę nową gwiazdę y świádectwá z niebá oglądáli. *SkarKaz* 517b.

3. *Mieć wzgląd brać pod uwagę, liczyć się z kimś a. z czymś, kierować się czymś w postępowaniu; respicere Vulg, Modrz, Cn; respectare Modrz, Cn; videre PolAnt; colere Modrz; accipere, aspicere, attendere, considerare, custodire Vulg; circumspicere, rationem a. respectum habere, servire, spectare Cn [w tym: na kogo, na co (233)] (236)* : nie oględay fię nazadne swoie dofyć vczynięnie/ albo iako zowá pokutę *SeklKat* X2v; oglądaiąc się na żonę i nadzieći/ aby im maiętności iego nie pobráno/ ieflibybył haeretikiem ofádzon [...] vmyślił wżyftko odwołać *MurzHist* C2v, A3; *Diar* 54, 66 [2 r.], 69; *DiarDop* 104; *GliczKsiqż* K6, M3; *LubPs* gg5; *GroicPorz* f, p3v, x3v; iże fie wy ná proroki Swięte/ y ná infze pińmá/ nic nieoglądacie *KrowObr* 143, A3, C2, 76, 205, 232v [2 r.], 242v; *RejWiz* 43; *Leop 2.Mach* 8/11; *OrzList* c3v; *BibRadz* *2v, *4v, II 77b *marg*, 98b *marg*, 138d *marg* (8); Moń iedno w imię Páńkie śmieie/ [...] co rozumiełz/ nic fye nie oglądaiąc ná ludzie *OrzRozm* Dv, I2, O, P2v, P3; *OrzQuin* A2v, E, G4, Sv, S2; *RejAp* 37v; *GórnDworz* K4, L3, Aa6v, Ff4v, Ii3v; *RejPos* 44v; *RejZwierc* 134, 144v [2 r.], 177; *BielSpr* 38v; *WujJud* 107v [2 r.]; *RejPosWstaw* [21³]v, [41⁴]v; *BudBib Is* 22/11; *BudBibKaw* A2v; MVfilić fie oględać co Krolem rządžili/ Bo więc złofliwym kłámcom ni w tym nie chlebili. *WierKróc* Av; *CzechRozm* 20v, 78, 79v, 83v, 84v (24); *KarnNap* D; *ModrzBaz* 1v, 32v, 101; Wieleby fię innych [...] Doctorow przywieść mogło/ gdybych fię ná fkrocenie tych ksiáżek nieoględał. *SkarJedn* 73, 57, 76, 102, 298, 358 (11); *KochPs* 150; *SkarŻyw* 2, 58, 82, 87, 100 (14); *CzechEp* 105, 126, 131, 133, 155 (10); *NiemObr* 17, 180; *ReszPrz* 105; co to zá fzałony rozum w tych ludziách pánuie/ ktorzy fię ná przyłżle rzeczy by namniey nie oglądaią. *WerGość* 222, 211, 222, 225 [2 r.]; *KochPieś* 23, 44; *GórnRozm* C2v; *Paprup* H3v, *ActReg* 64, 98, 117 [2 r.], 133, 138, 147; *Calep* 248b; *Phil* N4, R2, S4; ná ktory [*Sqd Pański*] łamże zbáwiciel náłz każe fię częfto nam oględać. *LatHar* 200, 1 *marg*, 95, 101, 111 *marg*, 201 (12); Abowiem Herod bał fię Ianá/ [...] y oględał fię nań *WujNT* *Mar* 6/20, *Matth* 22/16, s. 233, *Luc* 20/21, *Act* 8/11, 10/34, *Rom* 4/19, *Hebr* 11/26; *SarnStat* 267, 962; *KmitaSpit* B4v; *PowodPr* 64, 74; Ná fąd fię iego ftráżliwy oględaymy: á łobie/ byfmy dobrze nic ták fzkodliwego do siebie nie czuli/ nie dufaymy. *SkarKaz* 352b,)(2v, 2a, 44a [2 r.], b, 384a, 387a [2 r.], 422b; *VotSzl* E4v; *CzahTr* H3; *SkarKazSej* 658a, 659a, 667a, 693a, 699a, 702a.

oględać się w czym (1): Wy/ którym władza do rąk ieft podaná: Oględaycie fye w fwyh fprawách ná páná *KochPs* 5.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem i odpowiednikiem zespolenia: na to (16); że, iż (6), aby, iżby, żeby (6), zaimek względny (2), zaimek pytajny (2), chocia (1)] (17): *Diar* 78; wżdy fie było ná to oględać/ co ftary Doktor Cypryan Swięty otym wálżym zwyżaiu nápił mowiąc. *KrowObr* 205; Ná tom fie tefz nic nieoględał/ iż będę miał v ludzi tego fwiátá/ złá flawę *KrowObr* 242v; thenći dobrze fzałfuię słowem Bożym/ ktory [...] nic nie opufzcza co mowić potrzebá/ [...] pilnie fię oględa co znośić mogą ci ktorzy go słuchaią *BibRadz* II 118b *marg*, *4; *OrzQuin* R; Oględayże fię ná to ábyś tego za połńáncá Boże⁸⁰ nie miał/ ktoryć vkázáć żadnej tákiej pieczęći fwego prawdziwego pofélftwá nie mogąc/ łam fię śle *SkarJedn* 50; *SkarŻyw* 141; *CzechEp* 289; kiedy pirwey kupczył Byfkupłtwy

Arcybiskupstwy/ [...] nie oglądając się na to/ chociaż go Symmonem nazywano. *NiemObr* 161; *ActReg* 185; *Phil* B, B3, L3; *LatHar* 205; *PowodPr* 65; *KlonWor ded* **3.

W charakterystycznych połączeniach: (nie) oglądać się na (Pana) Boga (5), bojaźń bożą, całość ojczyzny, ceremonie, cesarza, choroby, chwałę bożą (2), cnotę, cuda, czas(y) (przyszłe, sposobny) (3), czł(owi)eka (żadnego stanu) (2), dary, dobre pospolite, dostatki, dosyćuczynienie, dzieci (2), fałsz [czyją], rodzinę, gniew, gotowość, karanie (4), koszty, kościoły (2), literę, lud(zi(e)) (11), ludzkie nagrody, ludzkie sprawy (2), ludzkie wymysły, łaskę, łaski utracenie, młodość, mniemanie, nabożeństwo, nadzieję, naturę, naukę [czyją], niebezpieczeństwo(-a) (2), niedbałość [czyją], niełaskę, ni na kogo (2), obietnice (2), odpłatę (2), osobę(-y) (ludzkie, żadne) (6), ostateczną chwilę żywota, Pana, pisma (2), Pismo Św., pobłażania, początki, pogroźki, pokój (2), pomstę, porządek, powieść świadków, powinność, pożytek (2), prawdę, proroki, przymierze, przymowki, przyrodzenie, przyszłe potrzeby, przyście Pana, radę [czyją], rod (2), rodzice, rozkazanie (2), rzecz(y) (dalsze, inne, przyszłe, przytomną, żadną(-e)) (17), sąd (boży, pański) (3), siwiznę, słowo (słow(k)a) [czyje] (3), służbę, sprawiedliwość (2), stateczność, statut, szkody, śmierć (4), świat (2), tytuły, umiejętność [czyją], urzędy, ustawę, utraty, wielkość grzechów, władzę, wolę bożą, wydziedziczenie, zacność [czyją] (2), zakon (2), zapłatę wieczną (2), zasługi, zwyczaj, żonę (2), (przyszły) żywot (3); często się oglądać (2), nazad, pilnie (pilno, z pilnością) (4), prozno.

Zwroty: »oglądać się na się sam« (1): A iżby iye [człowiek] oglądał iako na się sam/ [...] tak na tę naturę rzeczy takie z siebie podawiającą *Oczko* 3v.

»nie oglądać się na żadną stronę« = nie zwracać na nic uwagi (1): którzyby [sędziowie sprawiedliwi] rzecz tę iłprawnie rozstrzygnąć mieli: nie oglądając się na żadną stronę *CzechEp* 33.

Szereg: »nie pytać się ani się oglądać« (1): a o tym się tam walcym ani nie pytamy/ ani się nań oglądamy. *CzechRozm* 55.

a. Pokładać nadzieję, ufać, wierzyć; *pendere, respectare, respectum habere* *Cn* (21) : ponieważ to dobrze po was baczę/ że się bardzo na iwe siły oglądacie *CzechRozm* 237, 20v, 47v, 66, 78, 212v (15); *CzechEp* 35, 340.

oglądać się do kogo (1): Queftuc marnego oczy me nigdy nye iłukayą/ Bowiem się do Pána Bogá ząwždy oglądayą *LubPs* G.

Szereg: »(nie) oglądać się i (nie) spuszczać« (3): *CzechRozm* 45v, 162v; Co wżytko gdyby wważał X.K. y temu wierzył/ pewnieby się tak na ty iwoie Kátholiki nie oglądał/ y iłpużczał *CzechEp* 125.

b. Litować się (2) : Obych się ia nie oglądał na ty niewiemiki/ Dawnofzbych ia iuz dopuścił na nie okrutniki *LubPs* gg5.

Szereg: »nie litować się ani się oglądać« (1): iłz mu [Piotrowi] iest grzech przepużczon/ nie dla tegoć że płakał ale [!] że się nań Bóg obeirzał/ Leć się nademną nie lituie ani się na mię ogląda/ ani poirzeć abo się obeirzeć chce *MurzHist* F4v.

II. Pf i impf (10) :

1. Widzieć się, zobaczyć się, przypatrywać się sobie (9) :

a. W funkcji zwrotnej (3) :

ogłędać się jakiego (1): Zátym myflił iákoby mogł [!] też przyść do tego/ Aby fię mogł ogłędać y łam pijánego. *CzahTr* K4v.

Przen: Znaleźć się [gdzie] (1) : Nie ieden chłopu z łóżá weźmie gwałtem żonę/ [...] Ktora próżno y mężá y dzieći požáda/ Ani fię iuż do śmierći/ w oyczyźnie ogłęda. *KmitaSpit* A3.

a. *Ogłędać swoje odbicie* (1) :

Zwrot: »ogłędać się w zwierciadle« (1): Ogłęday fię częfto w zwierciadle *BielŻyw* 35.

b. *W funkcji wzajemnej: Spotkać się* (6) : tedy fię rozdziela y poydą ná drogę/ z ktorey fię iuż ná wieki nieogłędaia *SkarŻyw* 121.

ogłędać się z kim (3): Prowadz was Panie Boże proftymi drogámi/ Byście fię ogłędałi/ w dobrym zdrowiu s námi. *BielSat* [I4] [*idem*] *BielSjem* 13v; *LatHar* 659.

ogłędać się gdzie (2): ábym fię z nimi w rádości wiekuiftey iáłności/ z łálki twey/ ogłędał. *LatHar* 659. *Cf* »społem się ogłędać«.

Zwroty: »w kupie się ogłędać« (1): wftydźmy fię ich [*umarłych*]/ áby nam nie wymawiałi/ gdy fię w kupie ogłędamy *SkarKaz* 383b.

»[gdzie] społem się ogłędać« (1): á wiedz iefli to tobie y iey Ku zbáwieniu służy/ iż ia [córke] iefzcze w tym żywoćie ogłędałz/ ábo więc w wieczney rádości fię społem ogłędaćie. *SkarŻyw* 15.

2. *W funkcji biernej: Być widzianym* (1) : Ktemu wyieźdzáć nie potrzebá w pole/ Wfzytká fię spráwá ogłęda ná łtole. *KochSz* A2.

Formacje współrdzenne cf GŁĘDAĆ.

Cf **OGŁĄDANIE SIĘ**